

Yunan oxucularına

Bu müraciət Yunanıstanda «Təhminə» adıyla nəşr olunmuş «Bəsmərtəbəli evin altıncı mərtəbəsi» kitabında dərc edilmişdir.

gi, ovqatı, ritmləri olan simfoniya. Sübh çağının alleqrosu, axşamın andantesi, gecənin adajiosu.

Günəş qüruba doğru dığırlandıqca, göy boyu aşağı endikcə, buludlar daha qəmli görünür və belə yanlış təsəvvür yaranır ki, buludlar günəşdən yuxarıdır. Günəş onları göydə atıb yerin altına gedir. İbtidai insanları anlamaq olar. Onlar şüurun deduktiv qabiliyyətinə, həndəsi və astronomik hesablamalara deyil, gözlərilə gördüklərinə inanırdılar. Sivil insanın ziddiyyətləri də bundan doğur - gözüylə gördükləri və gözlə görünməyən, mücərrəd də olsa, həqiqi bilikləri.”

Nədən belə fəlsəfi mətləblərə girişdim? Bəlkə bu elə Yunanıstanın havasındandır, adamı dənizin dayaz yerində «dərin» düşüncələrə qərq edir. Əslində mən dayazda yox, dənizin dərin yerlərində üzən gəmidəyəm. Ətraf - yunan sahilləri, yunan adaları. Yoxsa gerçəkdən də qədim Elladanın - çağdaş Yunanıstanın ab-havası adamı fəlsəfi düşüncələrə və mücərrəd fikirlərə sövq edir. Parisin havası insani bədii yaradıcılığa, məhəbbətə köklədiyi kimi. Haçansa oxuduğun kitabların, gördüyün filmlərin və rəsm əsərlərinin təsirindən yaddaşında ilişib qalanlar sən öz övqatını yaradır.

Günəşin dairəsi yox oldu - indi günəş, daha doğrusu, onun işığı göy üzünə qağanaq kimi yayılıb. «Tava» - günəş özü artıq görünmür, amma yumurtanın ağı-sarısı buludların arasına dağılıb.

Gəminin göyertəsində oturub bu ölkə

haqqında düşünürəm, bu torpağın bəşəriyyətə bəxş etdiyi mədəni, elmi, ədəbi dəyərlər haqqında, ilkin olaraq demokratiya anlayışını yaradan cəmiyyətin təfəkkür tərzini haqqında düşünürəm. İnsanların bu yerlərdə, bu açıq səma, qızmar günəş altında 2500-2700 il bundan qabaq şüurlarını məşğul edən metafizik problemləri yada salıram. Nə deyirsiz-deyin, çox şeyi məhz iqlim həll edir. İlin uzun aylarını erkən düşən qaranlıq şəraitində, üşüyə-üşüyə yaşayan, şaxtadan, sazaqdan donan Şimal ölkələrindən fərqli olaraq Cənub ölkələrinin hərərət baxımından bəxtləri gətirib. Yunanıstan da, demək olar ki, heç vaxt qış soyuğu görməyən bir diyardır, günəş və dəniz ölkəsidir, yarıçılpaq Allahların və yarılıt insanların - siyasətçilərin, filosofların, natiqlərin, heykəltəraşların, memarların, söz ustalarının məmləkətidir. O insanların ki, özləri təkin yarıçılpaq Allahlarını uydurub bütün problemlərini onların çiyinlərinə yükləyiblər. Qədim yunan Allahları din tarixinin ən insani, yəni insanxasiyyətli bütleridir - insanların özləri kimi sevirilər, qısqanırlar, kimisə aldadırlar, kiməsə kələk gəlirlər... Yunan Tanrıları Allahlar kimi güclü və insanlar kimi zəifdirlər. Qədim yunanların Allahlar Panteonu (sonralar qədim romalıların Panteonu kimi) əslində mifoloji Nazirlər kabinetidir: Zevs -Baş nazir, Ares - hərbi nazir, Hermes - ticarət naziri, Hefest - metallurqiya naziri, Poseydon - dəniz naziri, Apallon - mədəniyyət naziri, Afina - ədliyyə naziri. Hera da - fərst le-

di... Müxalifət lideri də var - Prometey.

Amma insanlığın, mənə görə, ən qərībā müəmması odur ki, qədim Elladanın ən müdrik insanları Homerdən, Hesioddan - Esxillə, Sofokla, Evripidə, Aristofana qədər, Falesdən, Heroklitdən, Demokritdən - Aristotelə, Sokrata, Platona, Heradotdan Ptolemeyə, Fididən Safoya qədər - qədim yunanlar səmim qəlbdən inanırdılar ki, Olimp dağında həqiqətən də Allahlar yaşayır - möhtəşəm qüdrətləri və xırda zəiflikləri olan Allahlar. Diqqət edin, çox uca, görünməz göylərdə, qeyri-müəyyən bir məkanda deyil, məhz konkret yunan ərazisində, heç də yüksək olmayan bir dağda - Olimp dağında. Axı bugünkü miqyaslara görə Olimp o qədər də uca dağ deyil, onun zirvəsinə çatmaq da elə çətin problem olmazdı. Hətta o dövrdə də cəsarət və şücaət göstərərək bu dağın zirvəsinə qalxıb Allahlara qonaq gedə bilərdilər və orada heç bir Allahın olmadığını öz gözlərilə görürdülər. Amma Allaha ya Allahlara inanmaq, onların mövcud olduğuna etiqad bəsləmək, insan qismətinin, insan taleyinin onlardan asılı olduğunu qəbul etmək - Allahların olub-olmaması haqqında bütün fərziyyələrdən daha önəmlidir. İnsan hansısa daha yüksək və daha güclü varlığa tapınmalıdır. Bu yəhudilərin, xristianların və müsəlmanların vahid Allahı da ola bilər, qədim yunanların, qədim romalıların həm qorxunc, həm məzəli Allahlardan ibarət Panteonu da. Qədim yunanların dini etiqadları (əgər bu etiqadları doğrudan da dini saymaq olarsa) bəşəriyyətin insan xislətinə ən yaxın inandırıcıdır.

Doğrusu, kitabımın Yunanıstanda oxunacağından bir qədər çəkinirəm... Axı bu ölkə hələ insanlığın çox erkən çağında yaradılan dərin müdrikiyə və kamil bədii zövqə malik olan bir mədəniyyətin varisidir.

A N A R
20 aprel 2014